

<https://doi.org/10.59849/2313-5204.2023.2.29>

AYNUR QAFARLI (Azərbaycan)*

TARİXLƏŞƏN ADIMIZ – ATATÜRK

Xülasə

Mustafa Kamal Paşa Atatürk ümumtürk dünyasının liderlərdən ən birincisidir. O, Birinci Dünya Savaşından sonra pis duruma düşmüş Böyük Osmanlı İmperiyasının dağılıb məhv olmaq, hətta silinib dünya xəritəsindən çıxmaq qorxusu ilə üzləşəndə onun xilasını təmin etmiş liderdir. Onun sayəsində kökü türk milli dəyərlərinə bağlanan Türkiyə Cümhuriyyəti adlı sivil dövlət qurulmuşdur. Bunun üçün böyük öndər çox çətin, ancaq şərəfli bir yoldan keçmişdir. Bu elmi məqalədə mən Atatürkün qurduğu Dövlət və həmin dövlətin hansı dövlətçilik ənənələrinə malik olmasından yox, Atatürkə ədəbiyyatda ayrılan yer, Azərbaycan və Türkiyə Cümhuriyyəti yazarlarının hamısının olmasa da, bəzilərinin əsərlərində yaranan Atatürk obrazı barədə yazmaq istəmişəm. Apardığım müəyyən araşdırmaların yekunu kimi deyə bilərəm ki, bu böyük lider haqqında bir sıra yazarlar, habelə görkəmli ziyalılar, siyasətçilər xoş sözlər söyləmişlər. Türkçülük və azərbaycançılıq ideologiyasının böyük ideoloqlarından biri olan Əli bəy Hüseynzadə bu dahi şəxsiyyət haqqında yüksək fikirdə olmuşdur. Türkiyə və Azərbaycanda bu gün də Atatürkün fikirlərinə istinad edilir və siyasətçilər ondan bəhrələnirlər. Nəinki Türkiyə şairlərinin, hətta Azərbaycan və Türk dünyasının digər millətlərinin də əsərlərində bu böyük öndər, əsasən türkçülüyn xilaskarı və simvolu kimi daha çox diqqətə çatdırılır. Həqiqətən də Atamıza olan sevgimiz əbədi və tükənməzdir. Atatürk ideyaları daim bizimlədir və bu ideyalar Türk dünyasının Azadlıq simvoluna çevrilmişdir.

Açar sözlər: *Mustafa Kamal Paşa Atatürk, azadlıq simvolu, Türk dünyasının lideri, Osmanlı imperiyası, türkçülük ideologiyası.*

Dünya xalqları içərisində Türk xalqı dünyaya nəinki söz adamı, hətta bir çox siyasi liderlər də bəxş etmişdir. Bəşər tarixinin o səhifəsi yoxdur ki, həmin səhifəyə hər hansı bir türk liderinin adı düşməmiş olsun. Onlar yaşadıkları zamana – dövrə uyğun olaraq həm cəngavərliyinə-qəhrəmanlığına, siyasi yetkinliyinə; ağılına, elmi səviyyəsinə, dünyagörüşünə görə həmişə fərqlənmişlər. Bu da Türk xalqının dövlətçilik ənənələrinə uyğun olaraq tarixi həqiqətlərin üzə çıxmasına səbəb olmuşdur. Yəni bununla Türk xalqı güclü dövlətlər quraraq öz dövlətçilik tarixini zən-

---

* Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, “Türk Araşdırmaları” bölməsinin araştırmacısı.
E-mail:qafarli1976@mail.ru

ginləşdirmişdir. Bu o xalqın həm öz hesabına, həm də həmin xalqın öz arasından yetişdirib çıxardığı ayrı-ayrı şəxsiyyətlər – siyasi liderlər tərəfindən olmuşdur.

İnsan adlı yer övladı dünyaya yaranışı üçün dirəniş göstərüb gələndən başqa canlılardan fərqlənmişdir. Bu fərq, birinci növbədə, özünü insanın həm xarici görünüşündə, həm də daxili-mənəvi aləmində büruzə vermişdir. Ağıl-düşüncə isə onu digər canlı varlıqların başında – ucalıqlarında durmasına səbəb olmuşdur. Elə bu yöndən də o, dünyanın əşrəfi sayılmışdır. Dünyada gedən proseslərin başında durmuş, onun səmtini öz istədiyi yönə sala bilmişdir. Şüurca get-gedə inkişafda olaraq qurub-yaratmış, hətta dünyanın rəngini də dəyişməyi bacarmışdır. Onun həyatda bacarmadığı nəşə olmamışdır. Əlbəttə, həm xeyir, həm də şər baxımından.

Yeri gəlmişkən deyək ki, humanist düşüncəli birisi bəzən mühitin təsiri ilə qatilə çevrilmişdir. Əliqanlı cinəyatkara – caniyə dönmüşdür. Əslində bu insanlıqdan uzaq insan əməlidir. Bir sözlə, onun fağırı, yazığı, yaltağı, qorxağı, igidi, qoçağı, zalımı və s. olmuşdur. Bununla da insanlıqla insan tamamilə fərqli bir anlama gəlib çıxmışdır. Bir-biri ilə əks qütblərdə dayanmışdır. Bəşər övladı haqqında bu cür fikirlərimizin sayını artır da bilərik. Ancaq insanları bir-birindən ayıran keyfiyyətlər, əlamətlər, xarakterik xüsusiyyətlər heç də bununla bitmir. Onlar boyuna, xarici görünüşünə: üz-göz, saç rənginə, bədən quruluşuna, dilinə, milli qurupuna, milli adına, eləcə də milli-mənəvi dəyərlərinə, milli varlığına, düşüncəsinə, ruhuna görə də bir-birinə oxşamır. Yəni millətlər var haqqa, millətlər də var ki, nahaqqa yaxın olur və qurduqları dövləti də bu məqsədlə qururlar. Ona görə də həmişə haqla nahaq, yaxşılıqla pislik, xeyirlə şər baş-başa gəlir – toqquşur. Tarixə ekskursiya edəndə isə görürük ki, Şər həmişəlik olaraq qəbul edilmir və uzun ömürlü olmur. Axır-əzəl Xeyir həmişə onun üzərində rahatlıqla öz parlaq qələbəsini təntənəli şəkildə qeyd edir. Bu qələbənin başında həmin millətin milli zəka sahibləri olmaqla, həmçinin o zəkaların da öz içlərindən özlərinə seçdikləri liderlər durur və həmin liderlərin ətrafında sıx birləşərək vahid bir zindana çəkilir vuranlar sonda həmişə qalib olurlar. Böyük öndərimiz M.Ə.Rəsulzadə demişkən: “Azadlığın dadını az da olsa, dadır”lar. Bu liderlərdən biri də, mən deyərdim ki, bizim üçün, bəlkə də, ən birincisi Ümumtürk dünyasının öndəri böyük Mustafa Kamal Paşa Atatürkdür.

Bildiyimiz kimi, o, Birinci Dünya Savaşından sonra pis duruma düşmüş Böyük Osmanlı İmperiyasının dağılıb məhv olmaq, hətta silinib dünya xəritəsindən çıxmaq qorxusu ilə üz-üzə qalması anında, nəinki onu ölməkdən xilas etmiş, əvəzinə demokratik dəyərlərə əsaslanan kökü türk milli dəyərlərinə bağlanan Türkiyə Cümhuriyyəti adlı sivil dövlət qura bilmişdir. Bunun üçün böyük öndər çox çətin, ancaq şərəfli bir yoldan keçmişdir. Bu yazımda mən Atatürkün qurduğu Dövlət və həmin dövlətin hansı dövlətçilik ənənələrinə malik olmasından yox, Atatürkün ədəbiyyatda ayrılan yer, Azərbaycan və Türkiyə Cümhuriyyəti yazarlarının hamısının olmasa da, bəzilərinin əsərlərində yaranan Atatürk obrazı barədə yazmaq istəyirəm. Apardığım müəyyən araşdırmaların yekunu kimi deyə bilərəm ki, bu böyük insan haqqında bir sıra yazarlar, habelə görkəmli ziyalılar, siyasətçilər xoş sözlər söyləmişdilər, onun sözlərinə istinadən çıxışlar etmişlər. Türkçülük və azərbaycançılıq ideologiyasının böyük ideoloqlarından biri Əli bəy Hüseynzadə bu

dahi şəxsiyyət haqqında yüksək fikirdə olmuş, gözəl sözlər söyləmişdir. “Onun vəfat tarixi” şeiri Atatürkün ölüm səbəbilə yazılmış ilk şeirlərdəndir (“Yeni Azərbaycan” qəz.: 29.XI.2002).

4) Onun Atatürkə həsr etdiyi “Ona inan”, “Ondan öncə və sonra”, “Atatürk” şeirləri də var. Türkiyə və Azərbaycanda bu gün də Atatürkün fikirlərinə istinad edilir, siyasətçilər ondan bəhrələnirlər. Çünki əsl türk düşüncəsi daşıyanlar bu sərkərdəni Türk məfkurəsinin öyrənilməsi üçün özlərinə ideal sayırlar. Ədəbiyyat isə sözün gücü ilə bunu daha emosional və canlı deməyinə görə fərqlənir. Söz adamlarından, onların yazdıqlarından söz açmamışdan öncə onu da qeyd etməliyəm ki, Atatürkə, onun qurmuş olduğu Türkiyə Cümhuriyyətinə yanaşma da fərqli olmuşdur. Yanaşmaların çoxu müsbət olsa da, bəzən biz mənfi yanaşmalarla da qarşılaşırıq. Özü də ünlülər tərəfindən... Burada biz böyük Türk dünyası şairi Nazim Hikmətin adını çəkməklə dediyimiz fikrə işıq tuta bilərik. Bildiyimiz kimi, N.Hikmət Atatürkü və onun qurucusu olduğu Türkiyə Cümhuriyyətini qəbul etməyən birisi olmuşdur. Bu baxımdan Atatürkün də Nazim Hikmət haqqında dedikləri maraqlıdır: *“Şair kimi sevilməli, vətəndaş kimi güllələnməli”*.

Digər Türkiyə şairlərinin əsərlərində isə biz Atatürkü böyük xilaskar kimi görürük: Vehbi Kızılgün, Orhan Şaik Gökyay, Cahit Sıtkı Tarançı, Enis Behiç Koryürek, Hasan Ali Yüsel, İlhan Demiraslan, Osman Atilla, Cahit Külevi və s. Maraqlıdır ki, əksər yazarların yazılarında Atatürkün obrazı Çanaqqala döyüşünün və zəfərinin adı ilə birlikdə çəkilmişdir. Bu da ondan irəli gəlir ki, Çanaqqalanın alınması birbaşa Türkiyə Cümhuriyyətinin xilasına gətirib çıxaran, onun varlığının təsdiqindən keçən bir zəfərdir. Ancaq bu deyilənlə yanaşı bu böyük öndər, əsasən türkcülüyün xilaskarı və simvolu kimi daha çox diqqətə çatdırılır. Bir neçə nümunəyə diqqət tsək, bunun canlı şahidi ola bilərik. Hasan Ali Yüsel “Atatürk” şeirində belə deyir:

Türkü ölümdən, Odur qurtaran.

Odur yenidən, Türklüyü quran.

Və yaxud da Osman Atillanın qələmindən çıxan şeirdə isə deyilir:

Dağlar altımızda at oldu bizim,

Sən dedin: "Oyan Türk!" Açıldı gözüm.

Sakarya suyundan yuyunum, üzüm,

Bilindi Türklüyün qiyməti, Atam!

Cahit Külevidən gətirəcəyim aşağıdakı parçada isə yurdun, dilin xilasından söhbət gedir. Əlbəttə, bu da birbaşa türkcülüyün xilası deməkdir.

Sənə borcluyuq ta dərindən,

İşığın bu yurdun.

Dilimizi, uluslarımızı;

öyrətdin bizə,

Çünkü Cümhuriyyətimizi sən qurdun!

“Atatürk qurtuluş savaşında” adlanan bu şeirin sonu bu cür bitir:

*Sənə borcluyuq ta dərindən,
Ən böyüyü Mustafa Kamalların!!!*

Bu sərəya Türkiyə şairlərindən Selahattin Batu, Halim Yağcıoğlu, Mithat Cemal Kuntay, Faruk Nafiz Par, Muzaffər Ender, Bakir Sıtkı Erdoğan, Edip Ayel, hətta Aşiq Veysəl, Aşiq Hasan, Ozan Atif kimi digərlərini də əlavə etməklə, Atatürkün Türkiyə və türk dünyası üçün kim olduğunu görə bilərik. Azərbaycan ədəbiyyatında da, demək olar ki, Atatürkə Azərbaycan yazarları tərəfindən zaman-zaman müxtəlif əsərlər və şeirlər həsr olunmuş, hətta ədəbiyyata qadağalar qoyulduğu dövənlərdə belə mətnəlti fikirlərdə anılmışdır. Hüseyn Cavid, Əhməd Cavad və başqalarının yaradıcılığında bu birbaşə sezilir. Mikayıl Müşfiqin isə böyük Atatürkün haqqında bir şeiri günümüzə qədər gəlib çatmışdır. İstərdim ki, həmin şeiri tam bütöv şəkildə diqqətiniz çatdırım.

ATATÜRK

*Könlüm emreyledi, ben qulaq astım,
Bu şiiri ey dahi, eşginle yazdım!..*

*Eşgin olmasaydı cephe boyunca,
Bu söz ordusunu sıralamazdım!..*

*Onun her bendine izin almadan,
Sayısız milletlerin mührünü bastım.*

*Senet vadisinde öyle bilmeyin,
Yolumu itirdim, yolumu azdım!..*

*Bu şiiri yazmahla asırlar boyu,
Dağlara, daşlara adımı kazdım!...*

*Ey ulu tatürk, diktim seninle,
Şanlı abideni söz veteninde!..*

Şeirdə gənc Müşfiqin Atatürkə sonsuz sevgisi duyulur. Çünki bu şeiri o, könlünün hökmü ilə yazdığını bildirir. Əgər şairdə Atatürk sevdası olmasa idi, söz ordusunu cəbhə boyu sıralamazdı. Özü də hansı bir məqamda – Sovet repressiya maşınının qan-qan elədiyi bir məqamda... Şair bu şeiri ilə həm öz adının dağlara, daşlara, sözün əsl mənasında Vətən tarixinə yazdığını, həm də Atatürkə öz söz Vətənində sözü ilə dağılmaz və söküləməz, əbədiyaşar bir abidə ucaltdığını qürurla söyləmişdir.

Azərbaycan ədəbiyyatında Atatürk haqqında ən çox şeirlər Azərbaycan ikinci dəfə müstəqillik qazanandan sonra yazılmışdır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, həm siyasi, həm də ədəbi gündəmə ayaq basmışdır. Çağdaş Azərbaycan poeziyasının tanınmış simaları ya onun adına birbaşə ithaf şeirləri yazdılar, ya da müəyyən şeirlərində adını çəkməklə, ona öz sevgilərini bildirdilər. Bəxtiyar Vahabzadə

(Vahabzadə, 2004), Xəlil Rza Ulutürk (“Yeni Azərbaycan” qəz. 15.VI.2013), Sabir Rüstəmxanlı, Zəlimxan Yaqub, İlyas Tapdıq, Dəmir Gədəbəyli, İslam Sadıq və başqaları bu sırada özlərinə yer aldılar. Daha sonra çağdaş dövrümüzün şairləri olan Ayaz Arabaçı, Vahid Aslan, İlqar Türkoğlu, Sahib Camal, Aynur Qafarlı (bu yazının müəllifi) və adını saymadığım digərlərini də görə bilərik. Bu müəlliflərin bəzilərinin Atatürkə həsr etdikləri şeirlərdən gətirəcəyi bəzi nümunələrlə dediklərimizin həqiqət olduğunu görürük.

Tanınmış Azərbaycan şairi, görkəmli “Şumerşünas” və “Koroğluşünas” alim İslam Sadıq böyük M.K.Atatürkə həsr etdiyi “Atatürk” şeirində Atatürk obrazını liderliyin liderliyində, öndərliyin isə önündə göstərməyi vacib bilir və onu sözün yox, sözü onun tabeliyində olan bir güc kimi verir. Hətta Atatürk “ol”unu Tanrı “Ol”una bərabər tutur:

*Zümrüd lələyini el tutdu oda,
Yüyürdü haraya, yetişdi dada.
Nəyə “Ol” desəydi, olurdu o da,*

Atatürkün “Ol”u Tanrı “Ol”uydu! (“Ədəbiyyat” qəz. 02.III. 2019)

Bu şeirdə şair həm də Atatürkün öz qolu ilə bərabər çəkdiyi qolu (imza), getdiyi yolu Tanrınınkı ilə eyniləşdirir və bununla da Atatürkün özünü də tanrılaşdırır.

Şair Ayaz Arabaçının Atatürkə həsr etdiyi “Dünya durduqca yaşa, Mustafa Kamal Paşa!” şeirindən gətirilən nümunə ilə fikrimizi izah etməyə çalışsaq:

*Mənə ocaq gəlirsən, mənə Vətən gəlirsən,
Vüqarınla ən uca dağlara tən gəlirsən,
Bütün azadlıqların başında sən gəlirsən,
Səndən qeyri-başqası gəlməz ağıma, haşa...
Dünya durduqca yaşa, Mustafa Kamal Paşa!*

Göründüyü kimi, burada Mustafa Kamal Paşa Atatürkün özü Vətənə, yurdu yurd edən ocağa bərabər tutulur. Habelə, nəinki təkəcə Vətən azadlığının, “Azadlıq” adlanan nə varsa, bütün azadlıqların başında durur. Şeirin ayrı bəndlərində də Atatürk yaxşı mənada müəllifin sevgisinə tuş gəlir.

Başqa bir milli şairin – Vahid Aslanın “Çanaqqala” şeirində də Atatürkə sevgi başqa bir yöndə öz əksini tapır.:

*Bir Atatürk doğulurdu türklüyün qüdrətindən,
Zaman-zaman boy vermişdir türk öz səltənətində.
Bu şərəfli tariximi?... Unutmuşdur yağılar, bilmirdimi...
Ucalığa daş atan yağmalanar.*

V.Aslanın şeirində də Atatürkə sonsuz sevgi sözün gücü ilə öz təzahürünü tapır. Yenə də uca və heç bir isbata eytiyacı olmayan azad və demokratik dəyərlərə əsaslanan sözün anlamında... Şairin “Türkəm” şeirində də Atatürkə xüsusi sevgi ilə yanaşır.

Sahib Camalın yeddi bəndlik “Atatürk” şeirinin hər bəndində Atatürkə xüsusi sevgi, rəğbət hiss olunur:

*Analıdır, Atalıdır bu millət,
Doğuludur, batılıdır bu millət,
Min illərdir, butalıdır bu millət,
Azadlığı verdin, etdi buta Türk! Atatürk!*

Qoy azadlığa butalı olan böyük Türk dünyası azadlıq butasını və sevdasını həmişəlik özündə özünüdərkə doğru yaşatsın və Atatürk, eləcə də Atatürk əsgəri olanları öz bağımsızlıklarına qovuşdursun.

Şair Aynur Qafarlının (bu yazının müəllifi) “Baş əyirəm önündə bu adın qürur ilə” şeiri də maraqlı süjeti ilə seçilən əsərdir. Şeir Türkə xain baxanların xar olacağına, ulu Tanrının həmişə, hər yerdə Türkə yar olacağına ümidin olması, dünya var olduqca Türk qüdrətinin də artmasına və bütün bunların Atatürkün adı ilə bağlı olması inamı ilə başlayır. “*Onun ayaq izidir zəfərlərə gedən iz, Bu gün varlığımızçün minnətdarıq ona biz*” misraları ilə şair, nəinki Atatürkün adına olan şanlı zəfərləri, hətta bu gün də türk adına gələn hər bir zəfəri onun adı ilə bağlayır. Bir müəllif kimi Atatürkə həsr etdiyim şeiri tam şəkildə nəzərinizə çatdırmaq istərdim:

BAŞ ƏYİRƏM ÖNÜNDƏ BU ADIN QÜRUR İLƏ

*Türkə xain baxanlar daima xar olacaq,
Tanrı Türkə həmişə, hər yerdə yar olacaq,
Var olduqca bu dünya bu qüdrət var olacaq,
Tarixləşən adımız - sanımızdır Atatürk.*

*O coşdurdu qanıyla damla-damla selləri,
Aşıb keçdi əzm ilə qan-qadalı illəri,
Ondan alır işığı ulu Turan elləri,
Üfüqlərdə sökülən danımızdır Atatürk.*

*Onun ayaq izidir zəfərlərə gedən iz,
Bu gün varlığımızçün minnətdarıq ona biz,
Əbədidir, tükənməz atamıza sevgimiz,
Ömürdəki ən şirin anımızdır Atatürk.*

*Baş əyirəm önündə bu adın qürur ilə,
Belə düşüb qüdrəti milyon ağıza-dilə,
Tarixlərdən bu adı bacarmaz kimsə silə,
Əbədi şöhrətimiz – sanımızdır Atatürk.*

*Bir sönməyən ocağın alovuyuq-oduyuq,
Oğuz, qıpçaq, peçeneq – bütöv Türkün adıyıq.
Bütün dünya eşitsin, biz onun övladıyıq,
Varlığımız onundur, canımızdır Atatürk. (Qafarlı A.: 2021)*

Atatürk mövzusu şairlərin könül mövzularına çevrilmişdir. Həqiqətən də Atamıza olan sevgimiz əbədi və tükənməzdir: “Bütün dünya eşitsin, biz onun övladıyıq”. Atatürk ideyaları daim bizimlədir və bu ideyalar Türk dünyasının Azadlıq simvoluna çevrilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Qafarlı, A. (2021). Dənizdir, günəşdir, nəğmədir, mənəm. Bakı: “Elm və təhsil”.
2. Vahabzadə, B. (2004). Seçilmiş əsərləri. Bakı: “Öndər nəşriyyatı”.
3. “Yeni Azərbaycan” qəzeti. 15 iyun 2013. Xəlil Rza Ulutürk. “Dədə Heydər – Atatürk”.
4. “Yeni Azərbaycan” qəzeti / – “Ədəbiyyat” əlavəsi, № 5-6. 29 noyabr 2002.
5. “Ədəbiyyat” qəzeti № 5. 02 mart 2019.

Айнур Кафарлы (Азербайджан)

Ставшее историческим имя Ататюрк

Резюме

Мустафа Кемаль Паша Ататюрк – один из лидеров общетюркского мира. Он спас, пришедшую в упадок после Первой мировой войны, Великую Османскую империю от угрозы краха и даже стирания с карты мира. Благодаря ему было создано цивилизованное государство под названием Турецкая Республика, основанное на тюркских национальных ценностях. Ради этого великий вождь прошел очень трудный, но славный путь. Темой данной научной статьи является не государство, основанное Ататюрком и традиции государственности этого государства, а место, ответственное Ататюрку в литературе, образ Ататюрка в произведениях некоторых писателей Азербайджана и Турции. В результате проведенного исследования могу сказать, что ряд писателей, а также видных интеллектуалов, политиков сказали добрые слова об этом великом лидере. Али бек Гусейнзаде, один из великих носителей идеологии тюркства и азербайджанства, высоко ценил эту гениальную личность. В Турции и Азербайджане и сегодня Ататюрк – идеальный образец для подражания. Не только в творчестве турецких поэтов, но и в произведениях мастеров слова – представителей азербайджанского и других народов тюркского мира этот великий вождь чаще всего подчеркивается как спаситель и символ тюркства. Воистину, наша любовь к всеобщему Отцу вечна и неисчерпаема. Идеи Ататюрка всегда с нами, и эти идеи стали символом свободы в тюркском мире.

Ключевые слова: *Мустафа Кемаль Паша Ататюрк, символ свободы, лидер тюркского мира, Османская империя, идеология тюркства.*

Aynur Gafarli (Azerbaijan)

Our historical name – Ataturk

Abstract

Mustafa Kemal Pasha Ataturk is one of the leaders of the All-Turkic world. He is the leader who saved the Great Ottoman Empire, which fell into disrepair after the First World War, at a time when it was in danger of collapsing and even being wiped off the world map. Thanks to him, a civilized state called the Republic of Turkey, rooted in Turkish national values, was established. For this, the great leader has passed a very difficult but glorious path. In this scientific article, I wanted to write not about the state founded by Ataturk and what statehood traditions that state has, but about the place given to Ataturk in literature, the image of Ataturk in the works of some, if not all, writers of Azerbaijan and Turkey. As a result of my research, I can say that a number of writers, as well as prominent intellectuals and politicians have said kind words about this great leader. Ali bey Huseynzadeh, one of the great ideologues of the ideology of Turkism and Azerbaijanism, praised this genius. Turkey and Azerbaijan still refer to Ataturk's views and politicians benefit from it. Because, those who have a real Turkish mindset consider this commander ideal for studying the Turkish ideology. Literature, on the other hand, is distinguished by the power of words to say it more emotionally and vividly. Not only in the works of Turkish poets, but also in the works of other nations of Azerbaijan and the Turkic world, this great leader is mostly emphasized as a savior and symbol of Turkism. Truly, our love for our Father is eternal and inexhaustible. Ataturk's ideas are always with us, and these ideas have become a symbol of freedom in the Turkic world.

Key words: *Mustafa Kemal Pasha Ataturk, a symbol of freedom, leader of the Turkish world, Ottoman Empire, ideology of Turkism.*
